

Visjonen om en bedre organisert verden. Fremskritt og motkrefter – en personlig reise gjennom norsk global politikk

Bjørn Skogmo

Oslo: Kolofon forlag (2019)

The Back Channel: A Memoir of American Diplomacy and the Case for Its Renewal

William Burns

New York: Random House (2019)

Anmeldt av **Bjørn Klouman Bekken**

Norsk diplomat, tidligere stasjonert i bl.a. Kabul og New York

«Old diplomats do not die, they write their memoars» skrev en britisk historiker med et litt overbærende sukk en gang på 90-tallet. For britiske og amerikanske diplomater har skrevet så mange memoarer at de lett kunne ha fylt et lite bibliotek.

Norske diplomater, derimot, har knapt skrevet en eneste memoar. Så vidt jeg har oversikt, er de to siste Fritz Wedel Jarlsbergs *Reisen gjennom Livet* i 1932 og Rolf Andvords *Med hånden på hjertet* i 1964. Det har skjedd en del i både verdenshistorien og norsk utenrikspolitikk siden den tid.¹

Så kan det selvfølgelig innvendes at de aller færreste norske diplomater har levd spennende nok liv, eller har en god nok penn, til å skrive slike bøker. Det er vel også noe gammeldags over hele memoarsjangeren. I tillegg er det selvfølgelig ikke nødvendigvis noe mål å skrive en slik tilbakeskuende bok. Men siden 1905 er det

¹ Det er også kommet få andre typer bøker enn memoarer fra norske diplomater, med noen få unntak, som Tom Vraalsen om FN, Leif Mevik om OSSE og Kai Eide om blant annet Balkan og Afghanistan.

*Korrespondanse: Bjørn Klouman Bekken, e-post: bjornkb@gmail.com

©2019 Bjørn Klouman Bekken. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: Bjørn Klouman Bekken (2019). *Visjonen om en bedre organisert verden. Fremskritt og motkrefter – en personlig reise gjennom norsk global politikk*. *Internasjonal Politikk*, 77(3): 327–330. <http://dx.doi.org/10.23865/intpol.v77.1937>

ihvertfall flere enn to norske diplomater som kunne ha skrevet interessante memoarer som ville ha vært interessante historiske dokumenter.

Bjørn Skogmos bok, *Visjonen om en bedre organisert verden*, er derfor velkommen, ikke minst som en fortelling om norsk utenrikspolitikk de siste tiårene. (*Full disclosure*: For snart ti år siden var Bjørn min sjef i noen få måneder, og vi har hatt sporadisk kontakt siden den tid.) Omtrent samtidig har den amerikanske diplomaten Bill Burns gitt ut sin memoar, *The Back Channel: A Memoir of American Diplomacy and the Case for Its Renewal*.

At Burns og Skogmo har fått tillit og vært tett på ledende politikere, kan leses ut fra hvem som har *blurbet* bøkene. Gro Harlem Brundtland og Jan Egeland skryter av Bjørn Skogmo, mens Henry Kissinger, John Kerry og James Baker skryter av Bill Burns.

Burns er en legende i amerikansk diplomati. Han ble plukket i ung alder til å bli rådgiver i Reagans Det hvite hus, var ung ambassadør i Jordan, var senere ambassadør i Russland og var en av bare to yrkesdiplomater noensinne som har steget helt opp til å bli nummer to i det amerikanske utenriksdepartementet. Hvis Hillary Clinton hadde vunnet presidentvalget i 2016, hadde Burns vært en av favorittene til å bli utenriksminister.

Burns skriver godt. Da WikiLeaks offentliggjorde tusenvis av amerikanske ambassaderapporter, var Burns sin rapport fra et tredagersbryllup i Dagestan, Kaukasus, blant dem som fikk mest oppmerksomhet. Financial Times kalte den «a minor classic of comic writing» (og den ligger ute her: https://wikileaks.org/plusd/cables/06MOSCOW9533_a.html).

Det kanskje mest interessante med *The Back Channel* er refleksjonene omkring USAs plass og innflytelse i verden. Som så mange andre i USAs utenrikspolitiske etablissement er Burns svært rosende – og på grensen til romantiserende – overfor det utenrikspolitiske teamet under president George H.W. Bush. Da var James Baker utenriksminister, Brent Snowcroft nasjonal sikkerhetsrådgiver, og de unge, lovende Francis Fukuyama, John Ikenberry, Robert Zoellick, Dennis Ross og Burns selv spilte sentrale roller. Siden den tid har mye gått galt, ifølge Burns. For bokas røde tråd er hvordan det har vært å være med på utformingen av amerikansk utenrikspolitikk de siste to tiårene, da USAs innflytelse har hatt en nedadgående kurve. «The underlying challenge for the rest of my diplomatic career (...) was how to adjust to a world in which American dominance was fading, in part due to structural forces, and in part due to our own greivous mistakes» (s. 8).

Den største feilen de siste tiårene har vært Irak-krigen. Sammen med noen kollegaer skrev Burns et notat før krigen startet, hvor de advarte om alt som kunne gå galt, men de argumenterte likevel ikke fullt ut mot en invasjon. «Years later, that remains my biggest professional regret» (s. 169). Historien om Irak på amerikansk side er også en historie om hvordan Pentagon og Det hvite hus vant de fleste kampene internt mot State Departement.

Delen om Irak-krigen ender med en drøfting av hvorfor Burns selv ikke sa opp i protest. Denne passasjen om pluss og minus ved å gå fra en såpass spesiell karrierevei

som diplomatiet tross alt er, vil nok de fleste diplomater som har vært inne på lignende tanker, kjenne seg igjen i.

Burns sluttet til slutt i 2014, men først etter hele 33 år i diplomatiet. Han er nå president for forskningsinstitusjonen Carnegie Endowment for International Peace. Nå står han på utsiden og kan snakke fritt. Og det gjør han. Han er svært kritisk til Obamas håndtering av Syria: «it's hard not to see Syria's agony as an American policy failure». Han er også svært kritisk til president Trump. Oppsummert: «seen from the Trump White House, the United States has become hostage to the international order it created, and liberation is overdue» (s. 9).

Det er nettopp denne internasjonale ordenen som er den røde tråden i Bjørn Skogmos bok. For selv om Skogmo skriver interessant om å vokse opp i en grend i Nord-Trøndelag og perioden som ambassadør i Paris, kan denne boka kanskje kalles mer av en tematisk memoar, ettersom hovedvekten er på det multilaterale systemet generelt og FN spesielt.

Tittelen på boka er hentet fra et foredrag (og senere en bok) som daværende utenriksminister Knut Frydenlund holdt om «en bedre organisert verden». Frydenlund spilte en avgjørende rolle i Skogmos karriere. Etter en første stasjonering i Ankara ble han plukket av Frydenlund til å bli hans personlig sekretær, en stilling han hadde i fem år. Siden den gang har den ene interessante jobben fulgt den andre. Når Skogmo ser tilbake på sin karriere, «føler jeg meg av og til som en Forrest Gump som har fått vært med på viktige begivenheter og prosesser i vår samtid, uten helt å skjønne hvorfor eller hvordan» (s. 12).

Et eksempel er Skogmos nære vennskap med Arne Treholt. De var stasjonert samtidig ved FN-delegasjonen tidlig på 80-tallet, løp New York Marathon sammen, og Skogmo var ofte innom ekteparet Treholts leilighet, hvor han også møtte «det hyggelig ekteparet i naboileiligheten» som i realiteten var FBI-agenter. Treholt bodde også hos Skogmo da han var under intens overvåkning. Etter at Treholt ble arrestert, skrev han et langt brev til Skogmo, som endte opp på forsiden av Dagbladet.

Verken Burns eller Skogmo har fattet seg i korthet. Skogmos bok er på nesten 750 sider, mens Burns er på over 500 sider, hvis man regner med alle rapportene som følger som vedlegg. Særlig Skogmos bok kunne vært kortere, og de færreste vil lese den fra perm til perm. Men den grundige innholdsfortegnelsen gjør at det er lett å finne fram til temaer av særlig interesse. Mange av temaene som Skogmo skriver om, som Norges forhold til en rekke forskjellige FN-organisasjoner, er det knapt skrevet noe om på norsk før.

Begge bøkene avsluttes med et kapittel som på hver sin måte kan anses som en slags forsvarstale for hva de har jobbet for store deler av livet.

Skogmo drøfter hvor visjonen om en bedre organisert verden står i dag. Skogmo drøfter dagens utfordringer på en inngående og klok måte. Selv om hans tilbakevisning av mye av kritikken mot FN er helt riktig, så er likevel hans analyse av FN tidvis en nyansert positiv, i hvert fall for denne leseren. Men konklusjonen er det lett å

være enig i: «Det er et permanent behov for å komme fram til en verdensorden med bedre garantier for internasjonal fred og sikkerhet (...), for mer rettferdig økonomisk og sosial utvikling, et bedre vern for menneskerettigheter, for en bærekraftig politikk for jordas miljø, og en samordnet innsats mot globale epidemier. Det vil være ulike tilnærminger for å nå disse mål, men for et land som Norge vil multilateralismen alltid være et helt sentralt instrument for å sikre oss tilgang og innflytelse på beslutninger som berører våre interesser» (s. 735).

Burns avslutter med et forsvarsskrift for diplomatiet. Han er kritisk til at National Security Council og Pentagon har fått mer innflytelse over utenrikspolitikken de siste tiårene. For svaret på flere av de utenrikspolitiske utfordringene som USA står overfor i dag, er, ifølge Burns, å styrke og gjenreise det amerikanske diplomatiet. «If we can recover a sense of diplomatic agility out of the muscle-bound national security bureaucracy that we've become in recent years, we can help ensure a new generation of security and prosperity for Americans» (s. 423).

Avslutningsvis er det fristende å kalle memoarene til Burns og Skogmo for litt idealistiske, en merkelapp jeg tror ingen av dem vil like. For i diplomatiet skal man være realistisk og forholde seg til verden slik den er, ikke slik man skulle ønske at den var. Men selv i diplomatiet trengs av og til en visjon som går lenger enn noen få måneder eller år fram i tid. Det gir et kompass og en dypere mening. Og ved slutten av sine imponerende karrierer skriver Burns og Skogmo om hvilken rolle de selv spilte i arbeidet for å realisere sine visjoner.